
Vergaderjaar 2025-2026

35 455 Tijdelijke regels voor experimenten met nieuwe stembiljetten
(Tijdelijke experimentenwet nieuwe stembiljetten)

R **VERSLAG VAN EEN NADER SCHRIFTELIJK OVERLEG**
Vastgesteld 25 februari 2026

De vaste commissie voor Binnenlandse Zaken¹ heeft nader schriftelijk overleg gevoerd met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over de **evaluatie van het experiment met een nieuw stembiljet bij de Europees Parlementsverkiezing in 2024**. Bijgaand brengt de commissie hiervan verslag uit. Dit verslag bestaat uit:

- De uitgaande brief van 27 januari 2026.
- De antwoordbrief van 25 februari 2026.

De griffier van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken,
Bergman

¹ Samenstelling:

Beukering (Fractie-Beukering), Dessing (FVD), Dittrich (D66), Doornhof (CDA), Fiers (GroenLinks-PvdA), Van der Goot (OPNL), Griffioen (D66), Van Gurp (GroenLinks-PvdA), Van Hattem (PVV), Janssen (SP), Janssen-van Helvoort (GroenLinks-PvdA), Kroon (BBB), Lagas (BBB) (voorzitter), Van Langen-Visbeek (BBB), Lievense (BBB), Meijer (VVD) (ondervoorzitter), Moonen (D66), Nicolai (PvdD), Perin-Gopie (Vlt), Prins (CDA), Recourt (GroenLinks-PvdA), Van Rooijen (50PLUS), Roovers (GroenLinks-PvdA), Van de Sanden (Fractie-Van de Sanden), Schalk (SGP), Straus (VVD), Talsma (ChristenUnie), Van Toorenburg (CDA), Visseren-Hamakers (Fractie-Visseren-Hamakers), Walenkamp (Fractie-Walenkamp)

BRIEF VAN DE VOORZITTER VAN DE VASTE COMMISSIE VOOR BINNENLANDSE ZAKEN

Aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Den Haag, 27 januari 2026

De leden van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken hebben met belangstelling kennisgenomen van uw brief van 27 november 2025 met antwoorden op vragen over de evaluatie van het experiment met een nieuw stembiljet bij de Europees Parlementsverkiezing in 2024.² De leden van de **PVV**-fractie hebben naar aanleiding van uw brief nog enkele vervolgvragen.

Op 2 december 2025 werd bekend dat de gemeente Borne stopt met het experiment met de nieuwe stembiljetten bij de komende gemeenteraadsverkiezingen. RTV Oost stelt hierover: "De volgende verkiezingen moet je gewoon weer met een groot biljet stemmen in Borne. Tijdens de proef met een kleiner formaat waren er te veel ongeldige stemmen. Daarnaast willen raadsleden komende verkiezingen met hun naam op het biljet staan, om verwarring te voorkomen. (...) Toch kleven er ook nadelen aan de kleinere versie: je moet niet één, maar twee bolletjes aankruisen. Voor zowel de partij als de kandidaat. Niet iedereen deed dat, waardoor relatief veel stemmen ongeldig waren. Afgelopen verkiezingen was 0,48 procent ongeldig in Borne, tegenover het landelijk gemiddelde van 0,27 procent. Ook staan er geen namen, maar nummers op het stembiljet. Gemeenteraadsleden vrezen dat ze daardoor moeilijker te vinden zijn op het biljet, komende gemeenteraadsverkiezingen in maart 2026."³ Kunt u aangeven hoe u de door de gemeente Borne genoemde nadelen van het ontbreken van de naam van de kandidaat en het relatief hogere aantal ongeldige stemmen duidt?

Ook gaven gemeenteraadsleden in Borne aan: "Toch was dat foutenpercentage, 0,2 procent, voor de VVD reden om af te zien van het kleine stembiljet. Omdat er bij de gemeenteraadsverkiezingen met een kleinere kiesdeler wordt gewerkt dan bij de Kamerverkiezingen. Ongeldige stemmen hebben dan verhoudingsgewijs een grotere negatieve invloed op het eindresultaat."⁴ Kunt u aangeven of u deze zorg over het hogere foutenpercentage ten opzichte van de kleinere kiesdeler bij de gemeenteraadsverkiezingen onderkent? Bent u bereid om nadere maatregelen te nemen om te voorkomen dat ongeldige stemmen bij experimenten een verhoudingsgewijs grotere negatieve invloed op het eindresultaat kunnen hebben?

In uw brief van 27 november 2025 verwijst u in uw beantwoording op de vraag over concrete indicatoren voor de monitoring naar de onderwerpen in artikel 18 van het besluit. Tegelijkertijd stelt u dat er aan de evaluatie onderwerpen worden toegevoegd, zoals het lerend vermogen van de kiezer. Kunt u duiden of door het willekeurig toevoegen van te evalueren onderwerpen de beoordelingssystematiek van het experiment niet aangetast wordt en zo het risico ontstaat dat met extra onderwerpen wordt toegewerkt naar een wenselijke uitkomst van het experiment?

Ook lezen deze leden in uw brief: "Tenslotte zal bij de evaluatie opnieuw gekeken worden naar het advies van de Kiesraad waarin wordt geadviseerd om het experimentenbesluit aan te passen, zodat de gevallen waarbij de kiezer het bolletje

² *Kamerstukken I* 2025/26, 35455, P.

³ 'Borne stopt als enige proef met kleiner stembiljet', RTV Oost, 2 december 2025, via: <https://www.oost.nl/nieuws/3593149/borne-stopt-als-enige-proef-met-kleiner-stembiljet>.

⁴ 'Raad Borne zet ook streep door klein stembiljet bij gemeenteraadsverkiezingen', RTV Oost, 10 december 2025, via: <https://www.oost.nl/nieuws/3595575/raad-borne-zet-ook-streep-door-klein-stembiljet-bij-gemeenteraadsverkiezingen>.

bij een voor die partij niet-bestaand kandidaatnummer aankruist, de stem toegerekend kan worden aan de lijsttrekker van de betreffende partij.". Kunt u aangeven waarom u die aanpassing nu niet direct doet bij de gemeenteraadsverkiezingen, om zo een onnodig hoog aantal ongeldige stemmen bij de experimenteergemeenten te voorkomen? Bent u bereid om dit alsnog aan te passen bij de komende gemeenteraadsverkiezingen?

De leden van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken zien uw reactie met belangstelling tegemoet en ontvangen deze graag binnen vier weken na dagtekening van deze brief.

I.M. Lagas MDR

Voorzitter van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 25 februari 2026

Hierbij stuur ik de antwoorden op de nadere vragen van de Vaste commissie voor Binnenlandse Zaken van de Eerste Kamer, die zijn gesteld door de leden van de fractie van de PVV, over de evaluatie van het experiment met een nieuw stembiljet bij de Europees Parlementsverkiezing in 2024. Deze zijn gesteld per brief van 27 januari 2026, met uw kenmerk 179581.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

Pieter Heerma

Vragen en opmerkingen

Vraag

Op 2 december 2025 werd bekend dat de gemeente Borne stopt met het experiment met de nieuwe stembiljetten bij de komende gemeenteraadsverkiezingen. RTV Oost stelt hierover: "De volgende verkiezingen moet je gewoon weer met een groot biljet stemmen in Borne. Tijdens de proef met een kleiner formaat waren er te veel ongeldige stemmen. Daarnaast willen raadsleden komende verkiezingen met hun naam op het biljet staan, om verwarring te voorkomen. (...) Toch kleven er ook nadelen aan de kleinere versie: je moet niet één, maar twee bolletjes aankruisen. Voor zowel de partij als de kandidaat. Niet iedereen deed dat, waardoor relatief veel stemmen ongeldig waren. Afgelopen verkiezingen was 0,48 procent ongeldig in Borne, tegenover het landelijk gemiddelde van 0,27 procent. Ook staan er geen namen, maar nummers op het stembiljet. Gemeenteraadsleden vrezen dat ze daardoor moeilijker te vinden zijn op het biljet, komende gemeenteraadsverkiezingen in maart 2026.". Kunt u aangeven hoe u de door de gemeente Borne genoemde nadelen van het ontbreken van de naam van de kandidaat en het relatief hogere aantal ongeldige stemmen duidt?

Antwoord

De gemeenteraad van Borne heeft al voor de Tweede Kamerverkiezing besloten niet deel te nemen aan het experiment tijdens de aankomende gemeenteraadsverkiezingen. Ondanks dat het percentage ongeldige stemmen bij de Tweede Kamerverkiezing aanzienlijk was gedaald ten opzichte van het eerste experiment, heeft het college besloten dit standpunt niet te herzien. De raad heeft aangegeven wel te willen deelnemen bij andere verkiezingen dan de gemeenteraadsverkiezingen.

In Borne ligt het percentage voorkeursstemmen tijdens beide experimenten boven het landelijk gemiddelde. Dit wijst erop dat kandidaten niet minder zichtbaar zijn geweest. Bovendien ontstaat de band tussen kiezer en gekozene niet via het stembiljet, de politiek heeft hierin ook een belangrijke rol.

Tijdens het experiment verandert voor de kiezer alleen de wijze van stemmen in het stembiljet. Net als bij het reguliere stembiljet ontvangen kiezers thuis een overzicht van kandidaten en vinden zij dit terug in het stemlokaal en tijdens het experiment ook in het stembiljet. De communicatie en voorlichting richten zich nadrukkelijk op de relatie tussen dit overzicht en het stembiljet.

Vraag

Ook gaven gemeenteraadsleden in Borne aan: "Toch was dat foutenpercentage, 0,2 procent, voor de VVD reden om af te zien van het kleine stembiljet. Omdat er bij de gemeenteraadsverkiezingen met een kleinere kiesdeler wordt gewerkt dan bij de Kamerverkiezingen. Ongeldige stemmen hebben dan verhoudingsgewijs een grotere negatieve invloed op het eindresultaat.". Kunt u aangeven of u deze zorg over het hogere foutenpercentage ten opzichte van de kleinere kiesdeler bij de gemeenteraadsverkiezingen onderkent? Bent u bereid om nadere maatregelen te nemen om te voorkomen dat ongeldige stemmen bij experimenten een verhoudingsgewijs grotere negatieve invloed op het eindresultaat kunnen hebben?

Antwoord

Ik vind iedere ongeldige stem onwenselijk en zet mij in om deze, binnen de waarborgen van het verkiezingsproces, zoveel mogelijk te voorkomen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen wordt voor de derde keer geëxperimenteerd met het nieuwe stembiljet, dit keer op iets grotere schaal. Op basis van de lessen uit het eerste experiment zijn maatregelen genomen die hebben geleid tot een daling van het aantal

ongeldige stemmen. De inzichten die zijn opgedaan tijdens beide experimenten worden meegenomen naar het volgende experiment.

Er zijn aanwijzingen voor een leereffect onder kiezers. Dat de kiezer moet wennen aan een nieuw formulier is normaal, maar de resultaten laten ook snelle verbetering zien. Bij de gemeenteraadverkiezingen wordt de communicatie en voorlichting opnieuw aangescherpt, bijvoorbeeld om het aandeel fouten waarbij alleen een kandidaat gekozen wordt te verminderen.

Vraag

In uw brief van 27 november 2025 verwijst u in uw beantwoording op de vraag over concrete indicatoren voor de monitoring naar de onderwerpen in artikel 18 van het besluit. Tegelijkertijd stelt u dat er aan de evaluatie onderwerpen worden toegevoegd, zoals het lerend vermogen van de kiezer. Kunt u duiden of door het willekeurig toevoegen van te evalueren onderwerpen de beoordelingssystematiek van het experiment niet aangetast wordt en zo het risico ontstaat dat met extra onderwerpen wordt toegewerkt naar een wenselijke uitkomst van het experiment?

Antwoord

In artikel 18 van het Tijdelijke experimentenbesluit nieuwe stembiljetten zijn de evaluatieaspecten vastgelegd. Het is belangrijk deze aspecten zorgvuldig te onderzoeken en de resultaten van de experimenten goed te duiden. Daarom wil ik onderzoeken wat er gebeurt wanneer kiezers meerdere keren met het nieuwe stembiljet stemmen. Ik benadruk hierbij dat er geen sprake is van het willekeurig toevoegen van te evalueren onderwerpen. Ook is de beoordelingssystematiek hiermee niet aangepast.

Vraag

Ook lezen deze leden in uw brief: "Tenslotte zal bij de evaluatie opnieuw gekeken worden naar het advies van de Kiesraad waarin wordt geadviseerd om het experimentenbesluit aan te passen, zodat de gevallen waarbij de kiezer het bolletje bij een voor die partij niet-bestaand kandidaatnummer aankruist, de stem toegerekend kan worden aan de lijsttrekker van de betreffende partij.". Kunt u aangeven waarom u die aanpassing nu niet direct doet bij de gemeenteraadsverkiezingen, om zo een onnodig hoog aantal ongeldige stemmen bij de experimenteergemeenten te voorkomen? Bent u bereid om dit alsnog aan te passen bij de komende gemeenteraadsverkiezingen?

Antwoord

In eerdere correspondentie gaf ik aan dat de experimenten bij een volgende verkiezing onder dezelfde condities plaatsvinden als bij de verkiezingen voor het Europees Parlement.⁵ De tussenkomst van de Tweede Kamerverkiezing heeft deze opzet niet gewijzigd. De experimenten tijdens de gemeenteraadsverkiezing worden onder dezelfde condities uitgevoerd.

Zoals toen vermeld, ben ik voornemens te onderzoeken of het gebruik van partijkleuren en logo's op het nieuwe stembiljet de partijvoorkeur van de kiezer voldoende duidelijk maakt. Deze vraag wordt nader onderzocht in het onderzoek onder kiezers dat plaatsvindt tijdens de gemeenteraadsverkiezingen. De resultaten worden gedeeld in de evaluatie van het experiment.

⁵ Kamerstukken I, 2024-2035, 35455, nr. M.

